

Németh László kultúra-, tudomány- és művészetfelfogása

Elöljáró beszéd

Bárhol ütöm föl a gigászi életmű valamely kötetét, diák leszek újra. Lélekben ott ülök a „drága jó nyolcadikban” ama üvegharang alatt, vagy hunyorgok a sajkodi esték kis hegyi házának egyetlen szobájában, s lesem a Nagy Tanár szájmozgását, vékony ujjainak repkedését a halovány lámpafényben. Figyelem, merre int, milyen új utakra kormányoz megint. Mert ő nem a számonkérő, a rettegett tanár, hanem a régi kollégiumok és hajdani jó scholák szelíd preceptora, aki segítón kézenfog, s magával húz az idegen erdőbe, amelyben talán ő sem járt ezidáig, mégis tudja minden ösvényét, ismeri iránymutató nagy fáinak minden ágát. Vezet, kormányoz rejtett csapásokon, fölfedez úgy, hogy a vele sétálónak mindjárt magyaráz is.

Még alkalminak vélt, mondhatni igénytelenebb írásaiban is mindig ott vibrál a fölfedezés izgalma, ott is magával ragad a Nagy Tanár és az Örök Diák szenvedélye, a titokfejtés. Úgyszólván egész tiszteletre méltó életműve készen állt már, sőt íróként „nyugdíjazta magát”, amikor például egy péti előadásban (szabadkozva ugyan, hogy tanácsot adni egy más nemzedék fiainak bajos és hálátlan föladat) mindenkor használható, ám igen korszerű életreceptet fogalmaz. A kor gyermeke – mint írja – már nem gondolkozhat úgy a világról, mint a régi jó keresztény, hogy ez a föld csak a próbatétel helye, ám jó majd az örök üdvösség, melyet szenvedéseink nyomán bizonyonnyal elnyerünk. De úgy sem gondolkozhat, mint számtalan mai ember, hogy a föld az élvezetek kertje, amelybe inkább csak helyezkedéssel, ha lehet küzdelem nélkül kell belépést szerezni.

„Én a Mindenségből indulnék ki.” Ezzel a tömör mondattal adja meg az életrecept lényegét. Megismerni mindazt, ami földi létünk alatt lehetséges. Az ifjúban ugyan természet szerint ott buzog a vágy, a kíváncsiság, a „fürkész érdeklődés”, hogy az ember, a természet titkait megismerje, sőt az emberek egymáshoz való viszonylataiban, az ún. társadalom működésének rendjében is eligazodjék. Erősen akarni kell azonban, hogy ez a vágy ne vesszen el, ne kopjék ki az idősödő emberből. Mindehhez olyanféle becsvágy kell, amely elviseli, hogy a korábbi században „parádésnak” mondott életpályák korunkban elsűrűköltek. Ezt előnynek is érezheti a bölcs építkező, ha tudatosítja: a viszonylagos ismeretlenség, a homály mögött zavartalan dolgozhat, alkothat életművet, melyről később mondják majd ki: bizony, sikeres volt, mert ama elérhetetlenből, a Mindenségből másoknál többet hódított meg.

Keresve sem találnánk tehát alkalmasabb mintát, mint a Németh László-i gondolkodást és életművet, amikor az emberi műveltség karakterének változásairól, az Embernek a Mindenséghez való viszonyáról kívánunk eszmét cserélni. Jó ügyet szolgál minden társulat, egyesület és szervező igyekezet, amikor időről időre e jelben hív össze írókat, tudósokat, hogy együtt gondolkodva fürkészhessünk új titkok után.

Annus József